

DE INKTVISSCHEN

EN

HET SPROOKJE VAN DEN KRAKEN.

DOOR

S. P. HUIZINGA.

(Vervolg van blz. 94.)

Wij zullen nu voor eenigen tijd den vasten grond der feiten moeten verlaten, om een uitstapje te doen op het gebied der fictie en der overlevering. Vooral op een barre, door de golven gebeukte kust bloeien de sagen welig. Nergens is de menschelijke geest meer ontvankelijk voor schrikbeelden dan daar, waar een rustelooze strijd gevoerd moet worden met de elementen. Door ontbering en zwaren arbeid uitgeput, ziet de met de golven worstelende zeeman talloze spookgestalten uit de peillooze diepte verrijzen. Hij waant zich reeds in den afgrond en ziet:

Die Stälte, die das Meer in seine Tiefe risz —
(Als Wächter stehn am Thor und fletschen das Gebisz
Meernänner mit blutgier'gen Blicken) —:
Den Seepolypen, der mit haar'gen Armen zuckt;
Den Leviathan, der den Mond dereinst verschluckt,
Wenn er vom Himmel fällt in Stücken;
Die Drachen deren Mund blutrothe Flammen speit,
Die, Scepter in den Klau'n, im Scharlachscluppenkleid
Das anvertraute Gut beschützen.

Geen wonder, dat er niet zelden groote overdrijving heerscht in de verhalen, die door den aan wal teruggekeerden zeeman aan zijn lichtgeloovig auditorium worden medegedeeld. Zelfs, wanneer hij van zijne avonturen een nauwkeurig en waarachtig verslag tracht te geven,

zal hij toch sommige details, die hij minder belangrijk acht, verzwijgen, en daarentegen de gevaren, die hij heeft doorgestaan, (aanvankelijk misschien onwillekeurig) vergrooten om ze beter te doen uitkomen. En, zoo hij al geen gebruik maakt van het recht, dat iemand, die verre reizen doet, zich zoo gaarne aanmatigt — zijne vrienden en verwanten zullen zich niet onbetuigd laten. Van mond tot mond verder verspreid ontaardt het oorspronkelijk misschien bijna juiste verhaal hoe langer hoe meer. De overdrijvingen, die aanvankelijk bijna waren, worden hoofdzak, en ten slotte is er weinig overgebleven van de kern van waarheid, die de origineele mededeeling bevatte. IJverige, doch lichtgeloovige compilatoren boeken het verhaal, en van nu af weet ieder, die geacht wil worden veel gezien te hebben, wat hij vertellen moet; want

Es ist der Fluch der bösen That,
Dass sie fortwährend Böses musz gebären.

Een dergelijke compilatie is de in 1555 gedrukte *Historia Septentrionis* van den aartsbisschop van Upsal, OLAUS MAGNUS. Deze zegt van den walvisch: »Hij wordt somtijds, als zijn rug zich boven de baren verheft, door de zeelieden voor een eiland gehouden. In deze meening landen de schippers daar, begeven zich er op, slaan palen er in, binden de schepen er aan vast, en steken vuren aan voor het koken van spijzen, zoolang tot eindelijk de walvisch; het vuur voelend, zich in de diepte dompelt. Soms voert hij zand op den rug mede, waarin de schippers, die door een storm overvallen zijn, de ankers laten zakken, daar zij zich verheugen, land gevonden te hebben. Maar zij vertrouwen ten onrechte op de stevigheid van dezen grond; het monster, de aangestoken vuren voelend, geraakt plotseling in beweging, duikt naar beneden, en trekt zoowel menschen als schepen (tenzij de ankertouwen gekapt worden) met zich mede in de diepte!»

PONTOPPIDAN, dit verhaal van zijn collega critiseerend, komt tot het vermoeden, dat de genoemde walvisch een kraken is geweest. Ofschoon hij zich verstout OLAUS MAGNUS van lichtgeloovigheid te beschuldigen, deelt hij in zijne *Proeve eener Natuurlijke Historie van Noorwe*, en eenige niet minder verdachte verhalen mede. Daarin spelen meerminnen en meermannen, alsook de groote zeeslang, een hoofdrol. Dat PONTOPPIDAN bij 't bespreken van de vroegere berichten van het laatstgenoemde dier de gelegenheid niet laat voorbijgaan

om zijn twee eeuwen ouderen voorganger een steek onder water te geven, riekt sterk naar jalousie de *métier*. Dat »de goede OLAUS'' melding maakt van een zeeslang, die bij een lengte van 40 ellen slechts de dikte van een kinderarm gehad zou hebben, is den criticus een doorn in 't oog. Deze grondt zijn twijfel niet op de groote lengte, die aan de slang wordt toegeschreven; want berichtgevers, die hare lengte op 300 ellen schatten, vinden bij hem een goed onthaal. Zijn afkeurend oordeel wordt alleen gemotiveerd door de »wanverhouding'' tusschen de dikte en de lengte van het dier. Dat een andere der door OLAUS beschreven zeeslangen »bij Bergen'' (in Noorwegen) »klippen en holen bewoont; deze 's nachts bij heldere lucht tijdelijk verlaat om kalveren, schapen en zwijnen te verslinden, en dan ook aan den zeeoever komt om zeesterren, krabben en dergelijke dieren te vangen,'' wordt door PONTOPPIDAN ten stelligste ontkend. Blijkbaar komt het hem minder onwaarschijnlijk voor, dat dit dier 200 voet lang en 20 voet dik zou zijn, dat het scherpe schubben, vlammeende oogen en el-lange manen te aanschouwen geeft, terwijl het, als een zuil omhoog gericht, de schepen nadert om het scheepsvolk te verontrusten en dit tot bevrediging van zijn eetlust te doen dienen. Toch schijnt PONTOPPIDAN, in weerwil van de »talrijke, geloofwaardige ooggetuigen, die hem het bestaan van de groote zeeslang waarborgen,'' het niet overbodig te achten, een bevestiging van zijn geloof in dit zeemonster te zoeken in de profetieën van Amos. (»En al verborgen zij zich voor mijne oogen in den grond van de zee, zoo zal ik vandaar een slang gebieden, die ze zal bijten.'') Tevens tracht hij de identiteit te bewijzen van dit monster met den *Leviathan*, de lang wemelende slang, waarvan Jesaja spreekt, en waarvan in 't boek Job melding wordt gemaakt.

Op deze bespiegelingen laat hij volgen:

»Het allergrootste zeemonster wordt *kraken* genoemd. Onze visschers zeggen, als 't ware uit één mond en zonder verschil van meening, dat, wanneer zij, inzonderheid op warme zomerdagen, eenige mijlen naar buiten in de zee roeien, om hun voedsel te zoeken, en wanneer zij op plaatsen, waar gewoonlijk 80 à 100 klafter'' (1 Hamburger klafter = 3 el = 6 voet) »water staat, slechts 30 of 20 of nog minder klafter water vinden, zij-daar ook volkomen zeker den allergrootsten overvloed aantreffen van datgene, wat zij zoeken, vooral dorschen, lengen en brams. Ternaauwernood zijn hunne lijnen uitgeworpen, of zij kunnen ze weer geheel vol visschen ophalen. Daardoor weten zij, dat de kraken op

den bodem is, en deze ongewone verhooging veroorzaakt¹. Zij gaan intusschen met vreugde voort van deze goede gelegenheid gebruik te maken; soms verzamelen zich op een vischwater van matigen omvang wel 20 en meer booten. Het eenige, waarop zij dan met de grootste zorg acht geven, is, of de diepte onder hen dezelfde blijft. Het ondieper worden van het water is voor hen een teeken, dat de kraken naar boven komt. Dan is er geen tijd te verliezen. Zij staken de vischvangst, grijpen alle roeiriemen, die zij aan boord hebben, en roeien, zoo snel zij kunnen, één kant uit om het dreigend gevaar te ontvlieden. Wanneer zij een vaarwater van gewone diepte bereikt hebben en daar blijven liggen, zien zij na weinige minuten het monster, dat zijn gelijke niet heeft, boven den waterspiegel zich verheffen, en zich daar vertoonen, ofschoon niet in zijne volkomen gedaante en grootte, die, zooals men kan denken, nog nimmer door eenig menschelijk oog aanschouwd zijn, behalve wanneer het jong is." PONTOPPIDAN vermoedt, dat de kraken zich ontwikkelt uit een zeester of uit een slangster (h. v. uit de *Asterophyton*-soort, die in zijn werk met het bijchrift »zeezon of zeenavel" is afgebeeld). »Men ziet alleen het bovenste gedeelte van zijn lichaam, dat volgens schatting een vierde van een mijl middellijn schijnt te hebben. Sommigen zeggen, dat het dier nog grooter is; ik zal echter veiligheidshalve de geringste afmeting opgeven. Aanvankelijk is het, alsof daar een menigte blinde klippen in de zee zijn, alle behangen met hetgeen in 't water drijft; zoo vertoont zich de rug van het monster, waarop uitgroeisels voorkomen, die op wier of zeegras gelijken. Hier en daar bemerkt men een grootere verhevenheid gelijk een heuvel, waarop verscheidene kleine visschen rondspringen, totdat zij eindelijk langs de zijden er afrollen. Eindelijk verheffen zich eenige glanzige spitsen en uitwassen, die al dikker worden, hoe verder zij boven het water komen; zij worden soms zoo hoog als matig hooge mastboomen, zoodat, zelfs wanneer een der grootste oorlogschepen door hen getroffen werd, dit met het monster naar den grond zou moeten gaan, want na korten tijd begint de kraken weder te zinken en begeeft hij zich weder naar de diepte. Terwijl dit geschiedt, is het gevaar even groot als vroeger voor iemand, die zich er dicht bij bevindt, omdat het zinken van het dier een zoo grooten afgrond in de zee

¹ Volgens PONTOPPIDAN zeggen de Noorweegsche visschers van iemand, wiens vangst bijzonder gelukkig is geweest, en ook van hem, die zonder moeite rijk werd: »Hij heeft op den kraken gevischt."

veroorzaakt, die door zuiging alles met zich in de diepte voert, evenals de Maelstrom bij Moskøe doet. Daar nu dit verschrikkelijk zeedier het gevoeligst tot de polypen of tot de zeesterren gebracht kan worden, zijn de aanhangsels, die men aan hem opmerkt, waarschijnlijk armen en voelhorens; daarmede beweegt hij zich, en verzamelt hij zijn voedsel. Voor de voeding van dit dier heeft de groote Schepper ook nog op een andere wijze gezorgd. Door de sterke uitwaseming, die het op bepaalde tijden van zich geeft, lokt het de talrijke visschen tot zich, waarvan hierboven gesproken werd. Sints lang weten de visschers, dat de kraken eenige maanden achtereen vreet, in de daarop volgende maanden echter vast en drek uitwerpt. Als nu deze ontlasting plaats heeft, kan de waterspiegel er door gekleurd worden; zelfs wordt de bovenste waterlaag daardoor dik en als 't ware modderig. Men zegt, dat deze modder wegens zijn reuk of smaak of om beide redenen voor de visschen zoo aangenaam is, dat zij van alle zijden naderen. Als zij zich dan boven den kraken bevinden, opent deze zich aan de bovenzijde om de hem aangename gasten te verslinden en ze te veranderen in een lokspijs voor andere visschen. Zoo zegt men — *relata refero* — en ik kan daarvan niet zulk een zekere ervaring opgeven, als van de hoofdzaak zelve, ofschoon ik overigens daarin niets vind, wat met de natuur in strijd is.

»Vooraf, daar men niet verwachten kan, een gelegenheid te zullen vinden om op een andere wijze dit grimmig zeedier in levenden toestand nauwkeuriger te leeren kennen, is het te betreuren, dat niemand gebruik gemaakt heeft van de zeldzame gelegenheid, die, blijkens het volgende bericht, éénmaal bestaan heeft en die misschien niet dikwijls weder voorkomen zal. De heer consistorial-assessor FRIIS, predikant op Bodøe in Nordland; *Vicarius collegii de cursu evangelico promovendi*, heeft mij in 't vorige jaar, toen hij te Bergen was, verhaald, dat" (men houde wel in 't oog, dat het verhaal in 1752 gedaan werd, en dat de verhaler, de eenige persoon, die van 't wonderbaarlijke voorval melding maakt, er dus geen ooggetuige van was) »dat in 't jaar 1680 in de bocht Ulvangen, in 't kerspel Alstahung een kraken verongelukte. Daar dieren van deze soort gewoonlijk op eenige mijlen afstand van 't land blijven, mag men aannemen, dat het verongelukte dier jong en onervaren was. Vermoedelijk geraakten zijne buitengewoon lange armen of voelhorens (welke, naar het schijnt, evenals die der slakken, voor het tasten dienen) in eenige dicht bij den oever groeiende boomen verward, die zij echter gemak-

kelijk hadden kunnen losrukken; vooral zijn zij echter, zooals later bleek, in eenige wijde spleten van 't gesteente blijven hangen, zoodat het dier ze niet weder heeft kunnen terugtrekken en ellendig om 't leven kwam. De genoemde bocht was voor een groot deel met het lijk gevuld, dat, terwijl het verrotte, gedurende geruimen tijd dezen weg geheel onbegaanbaar maakte voor lieden met een gevoelig reukorgaan."

GevalLEN, waarin een ontmoeting met den kraken een noodlottigen afloop had, zijn PONTOPPIDAN niet ter oore gekomen. Hij verhaalt echter:

»Voor weinige jaren kwamen eenige visschers bij Friedrichstadt in 't stift Aggerhus onverwachts op een plaats, waar tot hunne groote verwondering het water modderig en slijmerig was. Zij verlieten deze plaats daarom zoo spoedig mogelijk; maar, hoezeer zij zich ook spoedden, de kraken was hen te vlug af. Met een zijner armen trof hij de boot, welker bovenste deel geheel verbrijzeld werd, zoodat de visschers ternauwernood aan den dood ontkwamen. Dit gebeurde bij stil weder; het monster komt trouwens, evenals de zeeslang, nooit anders dan bij stil weder te voorschijn."

De plotseling verschijnende en weder verdwijnende eilanden in den oceaan, waarvan o. a. DEBES in zijne beschrijving van de Farøer¹ melding maakt, zijn volgens PONTOPPIDAN kraken geweest.

Vele schrijvers uit de vorige eeuw en uit nog vroegere tijdperken hebben soortgelijke verhalen, als die, welke zooeven werden medegedeeld, te boek gesteld. Zij hebben aan FREILIGRATH de stof verschaft voor zijn *Meerfabel*. Deze dichter laat de op 't strand brekende »Welle, grau und salzig" tot een duin zeggen:

Hier vergess' ich, wie so finster
Drauzen ist das hohe Meer,
Das die kalten Stürme peitschen,
Wo der Normann Fische fängt,
Wo das Eismeer mit des deutschen
Meers Gewässer sich vermengt.

Keine Tonn' und keine Bake
Schwimmt und flammt dort auf der See,
Und allnächtlich steigt der Krake
Aus den Tiefen in die Höh'.

¹ LUCAS JACOBSON DEBES: *Faeroae, Faeroa reserata*, Kjöbenhavn, 1673.

Eine Insel, starr von Schuppen,
Rudert dort das Ungethüm.
Aengstlich flüchten die Schaluppen
Und der Fischer greift zum Riem.

Aehnlich einer groszen schwarzen
Fläche liegt er, kampfbereit,
Und sein Rücken ist mit Warzen,
Wie mit Hügeln, überstreut.

Ruhig schwimmt er — doch nicht lange! —
Auf dem Haupte grünes Moos,
Zischend zuckt die Mecresschlange,
Die gewalt'ge, auf ihn los.

Wenn sie blutend sich umklaffern,
Wenn die rothen Kämme wehn,
Kann man keinen fabelhaften
Anblick auf dem Meere sehn.

Ofschoon walvisschen en dergelijke groote waterdieren misschien er veel toe bijgedragen hebben om het sprookje van den kraken levendig te houden, bestaat er veel grond voor de onderstelling, dat reusachtige cephalopoden de eerste aanleiding hebben gegeven tot dit wonderverhaal. Reeds uit overouden tijd worden ontmoetingen met zulke dieren medegedeeld. Zoo deelt PLINIUS de Oude in zijne *Historia naturalis* een bericht mede van TREBIUS NIGER, betrekking hebbende op een »polypus,” die te Castera in Baetica (een gewest van Iberië, het tegenwoordige Spanje) werd waargenomen. Dit dier verliet van tijd tot tijd de zee om de dicht bij den oever gelegen bergplaatsen van gezouten visch en andere levensmiddelen te plunderen. De bewakers trachtten de aan hun zorg toevertrouwde goederen te beschutten door de bergplaatsen te omgeven met een uit hooge palen samengesteld staketsel. De »polypus” wist er echter overheen te komen, daartoe gebruik makend van een naburigen boom. De bewaking van het magazijn werd vervolgens aan honden toevertrouwd, die het dier staande hielden, toen het eens des nachts naar de zee terugkeerde. De op het geblaf toegeschoten personen verschrikten hevig bij het zien van de kolossale afmetingen en van den zonderlingen vorm van hun vijand, die bovendien een afschuwelijken stank verbreidde. Na een wanhopig gevecht met de honden werd het dier eindelijk door eenige met gaffels gewapende mannen afgemaakt. De kop, die vergeleken

wordt met een vat van 15 amphoren (ongeveer 5 hectoliter), werd, evenals de armen, aan LUCULLUS gebracht. Hierbij valt op te merken, dat de ouden waarschijnlijk het geheele lichaam met uitzondering van de armen »kop" noemden.) De armen, »knoestig als knuppels", hadden een lengte van 30 voet, en waren zoo dik, dat een man ze ternauwernood omvademen kon. De overblijfselen van het dier wogen in het geheel 700 pond.

Een soortgelijk verhaal komt bij AELIANUS voor.

Door een in sommige opzichten verdienstelijken dierkundige uit het midden der vorige eeuw, door DENIS DE MONTFORT (schrijver eener *Histoire naturelle des Mollusques*) wordt melding gemaakt van een zee-monster, dat op de kust van Angola met zijne armen het tuig van een driemaster aangreep, zoodat het schip gevaar liep van om te kantelen. De bemanning wijdde, nadat zij gelukkig aan dit gevaar ontkomen was, een schilderstuk, waarop het oogenblik van haren grootsten nood aanschouwelijk is voorgesteld, aan den schutspatroom der zeelieden. Dit stuk moet zich bevinden in de St. Thomas-kapel te St. Malo.

Volgens denzelfden auteur haalde een reusachtige inktvisch bij St. Helena een paar matrozen uit het want. De top van een arm van dit dier geraakte in 't tuig verward, werd afgehouden, en bleek 25 voet lang te zijn. Verscheidene reeksen van zuignappen kwamen er op voor.

De gevolgen van de overdrijving, waaraan DE MONTFORT zich klaarblijkelijk heeft schuldig gemaakt, zijn verderfelijk geweest, omdat deze schrijver in zijn tijd een groote reputatie als dierkundige bezat, en zijne verhalen derhalve vol vertrouwen werden aangenomen. LINNAEUS werd er door verleid in zijne *Fauna van Zweden* en in den eersten druk van zijn *Systema Naturae* aan den kraken onder den naam van *Sepia microcosmos* een plaats te geven.

KEFERSTEIN zegt naar aanleiding hiervan in zijn uitstekend werk over de weekdieren: »Sedert overouden tijd heeft men geloofd, dat de zee cephalopoden van reusachtigen omvang herbergt, die voor schepen gevaarlijk kunnen zijn. De noordsche sagen van den kraken hebben indertijd algemeen ingang gevonden. Later is het gebleken, dat vele van de berichten, die aanleiding gaven tot het geloof aan den kraken, als fabelen moeten worden beschouwd, of althans elken wetenschappelijken grondslag missen. Van de lichtgeloovigheid van vroegere dagen kwam men terug, om in een ander uiterste te vervallen. Men beweerde, dat de cephalopoden geen grootere lengte dan

van drie of vier voet zouden bereiken. Thans weet men wel is waar, dat er onder deze dieren geweldige reuzen zijn¹, maar men is met hen nog steeds zeer onvoldoende bekend. Nog altijd is het niet uitgemaakt, of de buitengewone grootte van deze zeemonsters niet eenvoudig een gevolg is van hun zeer hoogen ouderdom." Het zou kunnen zijn, dat deze dieren niet, evenals de zoogdieren, vogels en insecten na het bereiken van een bepaalden leeftijd ophouden te groeien, maar evenals de visschen en de boomen steeds in omvang blijven toenemen, zoodat de grootte van de volkomen ontwikkelde dieren binnen zeer wijde grenzen varieert. »Het zou echter ook kunnen zijn, dat de reuzen onder de koppootigen tot bijzondere soorten behooren, die wegens hunne pelagische levenswijze" (d. w. z. wegens hun verblijf in volle zee) »tot dusver in jeugdigen toestand nimmer, en in den volwassen toestand uiterst zelden door den mensch aanschouwd zijn, maar die steeds om tot een volkomen ontwikkeling te geraken dezen ontzettenden omvang moeten verkrijgen." KEFFERSSTEIN houdt de eerstgenoemde veronderstelling voor de meest waarschijnlijke, daar zij het best de groote zeldzaamheid van deze reusachtige dieren verklaart. Slechts weinige exemplaren kunnen n. l. aan de vervolgingen hunner talrijke vijanden gedurende geruimen tijd ontsnappen en een hoogen ouderdom bereiken.

Vele onderzoekers van den tegenwoordigen tijd zijn een andere meening toegedaan, o. a. de bekende dierkundige STEENSTRUP, aan wien men het te danken heeft, dat de schrijvers der oudheid, die ons verhalen overleverden, welke op reusachtige inktvisschen betrekking hebben, tot op zekere hoogte in hunne eer hersteld zijn. In een verhandeling, die in 1858 het licht zag, heeft deze geleerde de meest waarschijnlijke verklaring gegeven van den fabel van den zoogenaamden zee-monnik. Uitvoerig wordt dit onderwerp behandeld in een zeer interessant opstel van dr. D. LUBACH in het *Album der Natuur* (jaargang 1880). In dit opstel komen een paar afbeeldingen voor, die een denkbeeld kunnen geven van de wijzigingen, die een pijlklntvisch in

¹ In het museum van den zoölogischen tuin van het genootschap *Natura Artis Magistra* te Amsterdam en in het museum van de Rijks-Universiteit te Utrecht komen eenige lichaamsdeelen (zuignappen, gedeelten van armen, voorste gedeelte van 't spijskanaal met de kaken) van een drietal reusachtige inktvisschen voor. Een beschrijving hiervan door Prof. P. HARTING (*Description de quelques fragments de deux Céphalopodes gigantesques*) is uitgegeven door de Koninklijke Maatschappij van Wetenschappen (*Verhandelingen*, 9de deel, 1861).

de phantasie van den mensch zou moeten ondergaan om volkomen overeen te stemmen met een der beschrijvingen, die van den zee-monnik gegeven zijn (fig. 12). De reusachtige inktvisch, die aanleiding heeft gegeven tot dit sprookje, werd in 1546 in de Sond niet ver van Malmö gevangen. Zijne lengte van den achterrand des mantels tot aan den top der korte armen bedroeg $2\frac{1}{2}$ meter. Als men let op de verhouding tusschen de lengte der korte armen en die der grijp-armen bij de cephalopoden van 't geslacht *Loligo*, kan men aannemen, dat de totale lengte van het genoemde exemplaar niet minder dan 5

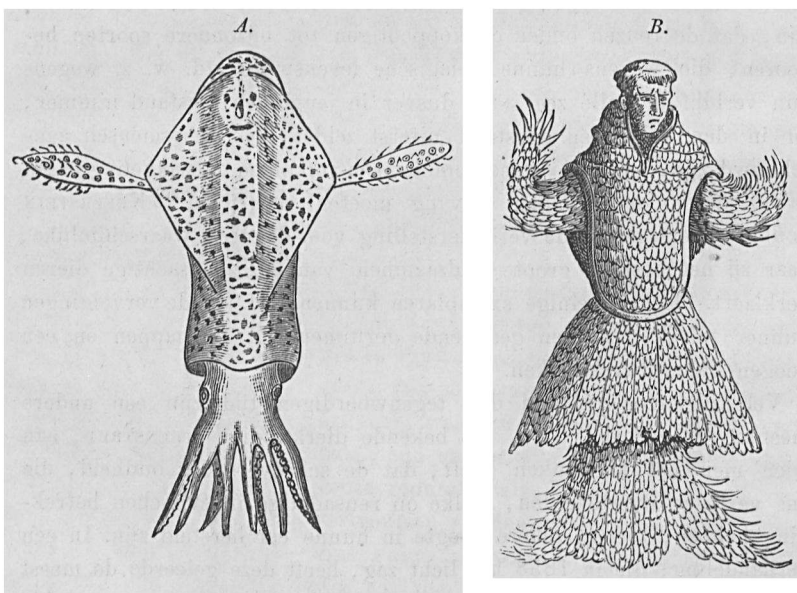

Fig. 12: — *A.* Een groote inktvisch, wiens kop naar beneden gekeerd is, terwijl de lange grijp-armen gedeeltelijk achterwaarts gericht en achter het lichaam verborgen, gedeeltelijk zijwaarts gericht en zichtbaar zijn. Deze afbeelding moet dienen om een denkbeeld te geven van de wijze waarop het sprookje van den zee-monnik vermoedelijk ontstaan is.

B. De zee-monnik, volgens BELON.

meter heeft bedragen. STEENSTRUP heeft bovendien alle berichten verzameld, die hij verkrijgen kon van twee dergelijke monsters, beide op IJsland gestrand, het eene in 1639, het andere in 1790. Een daarvan kwam in grootte met den zee-monnik overeen; het andere was grooter, daar zijn lichaam $3\frac{1}{2}$ vadem lang was, terwijl de grijp-

armen een lengte van 3 vademen hadden. De totale lengte van dit dier zou dus 12 meter zijn geweest.

Wij zullen nu een overzicht geven van de belangrijkste waarnemingen op dit gebied, die in den allerlaatsten tijd gedaan zijn, en welke authenticiteit boven allen twijfel verheven is. Zij zullen, zooals u zal blijken, den uitroep van FREILIGRATH wettigen:

O Meer! dein dunkler Schoosz verbirgt
Ein Labyrinth von Wundern.

In December 1853 strandde een inktvisch, waarschijnlijk van dezelfde soort en van soortgelijke afmetingen als de zee-monnik, op de Jutlandsche kust, niet ver van Aalbek. STEENSTRUP heeft daarvan alleen den snavel kunnen machtig worden; het overige was door de visschers medegenomen om als lokaas aan hunne vischlijnen te dienen; zij hadden er verscheidene kruiwagenvrachten van gebruikt. STEENSTRUP noemde deze soort *Architeuthis monachus*.

Kort daarna kreeg hij van een scheepskapitein de overblijfselen van een anderen reusachtigen inktvisch, die in den Atlantischen Oceaan gevangen was en van den zoeven bedoelden in enkele opzichten verschilde. Dit exemplaar werd onder den naam *Architeuthis dux* beschreven. De rugplaat alleen was 6 voet lang en het gespierde voorste gedeelte van 't spijskanaal (het zoogenaamde slokdarmhoofd), waarin de kaken bevat zijn, was zoo dik als een kinderhoofd. De grootste zuignappen van de exemplaren dezer diersoort, welke overblijfselen in het museum te Kopenhagen bewaard worden, hebben den omvang van koffiekoppen.

Het verminkte lijk van een grooten inktvisch strandde in 1860 of 1861 tusschen Hillswick en Scalloway op de westkust van Schotland (GWYN JEFFREYS, *British Conchology*, vol V, p. 124). De romp was 7 voet lang; de kortste armen hadden een lengte van 8, de grijparmen van 16 voet. Een van dit dier afkomstige zuignap, die door Prof. ALLMAN onderzocht werd, had een middellijn van bijna 2 cM.

BOUYER (kommandant van het Fransche oorlogsjacht met stoomvermogen *Alecto*) en SABIN BERTHELOT (Fransch consul op de Canarische eilanden) deelden den 30sten December 1861 door tusschenkomst van admiraal VAILLANT aan de *Académie des Sciences* te Parijs de beschrijving mede van een verbazend grooten calmar-achtigen inktvisch, welken dat schip den 30sten November 1861 tusschen de eilan-

den Madeira en Teneriffe ontmoet had. Onmiddellijk na de ontmoeting werd gestopt, en werden maatregelen genomen om het monster te vangen. De eerste schoten, die het dier troffen, hadden geen ander gevolg, dan dat het zich naar de diepte begaf, onder het schip door zwom en weldra aan den anderen kant weer te voorschijn kwam. Daar ging men het opnieuw met vuurwapens en harpoenen te lijf. Voorzoover men kon nagaan, hadden deze aanvalswerktuigen echter geen groote uitwerking; zij gleden af op het zachte, voor den schok uitwijkende lichaam. Nadat het dier verscheidene malen ondergedoken en weer aan de oppervlakte gekomen was, werd het door een kogel gewond. Uit de wonde vloeide een groote hoeveelheid in schuim veranderd, geelachtig bloed. Terzelfdertijd namen alle manschappen een sterken muskus-reuk waar. De officieren zoowel als de matrozen zochten den kommandant te bewegen een sloep in zee te laten om het monster van nabij te bevechten. BOUYER durfde echter de verantwoordelijkheid voor deze vergunning niet op zich laden. Hij vreesde, waarschijnlijk niet zonder reden, dat het dier zijne geweldige armen om den rand der sloep zou slaan en deze zou doen kantelen, of dat het eenige der daarin aanwezige mannen zou grijpen en dooden. Terwijl hierover nog gesproken werd, slaagde men er in het dier een strik om 't lijf te werpen. Deze bleef echter wegens de gladheid en weekheid van het lichaam niet zitten, voordat het touw tot aan het achterste deel van den romp was voortgeschoven en meer bepaaldelijk tot de plaats, waar de breede zijdelings gerichte vinnen een aanvang nemen. Nu werden pogingen in 't werk gesteld om het dier op het dek te hijschen: een groot deel van 't lichaam was reeds boven den waterspiegel, toen het kolossale gewicht het touw deed insnijden, waardoor het dier in twee zeer ongelijke stukken werd verdeeld. Alleen het achterste (en verreweg het kleinste) stuk, waaraan de beide vinnen voorkomen en dat een gewicht bleek te hebben van 20 kilogram, werd op het dek gebracht; het andere stuk, waaraan de kop en de armen, verdween onder den waterspiegel en kwam niet weer boven.

In 't geheel had de jacht meer dan drie uur geduurd. Daardoor had een der officieren, de scheepsvaandrig E. RODOLPHE, den tijd een vluchtige schets van het schouwspel te ontwerpen. Een kopie hiervan komt voor in *l'Illustration* (jaargang 1862, p. 150).

Een afbeelding van dezen strijd, die niet met de genoemde teekening overeenstemt, en waarin de afmetingen van het dier zeer over-

dreven zijn voorgesteld, is geplaatst tegenover p. 466 van het op p. 103 geciteerde werk van FIGUIER. Daarnaast zijn eenige der gravuren van inktvisschen, die de werken van VERNE of smukken, geteekend.

Opmerkelijk is het, dat op de origineele schets het dier voorkomt met slechts acht armen, dus zonder de beide lange grijpparmen, die de tienarmige cephalopoden karakteriseeren. Men vermoedt, dat het monster deze organen reeds verloren had in een strijd met een zijner vijanden, of dat zij onder den waterspiegel bleven en daarom niet waargenomen zijn. Voor de laatste veronderstelling pleit de opmerking, dat de kleinere, verwante soorten (de calmar b. v.) de vangarmen verticaal benedenwaarts gericht houden, wanneer zij uitgeput of hun einde nabij zijn.

De kleur van het langwerpig spoelvormige lichaam, welks middelste gedeelte den grootsten omvang had, was steenrood; de zeer groote oogen maakten door hun staren een schrikwekkenden indruk. Door de talrijke ooggetuigen werd de totale lengte van het dier op ongeveer 10 meter geschat, waarvan 6 voor het lichaam alleen. Het totale gewicht werd geschat op 2000 kilogram. De heeren CROSSE en FISCHER, bekend door hunne onderzoekingen op malacozoölogisch gebied, waren zoo voldaan over de nauwkeurigheid van het door BOUYER geleverde verslag en over de daaraan toegevoegde teekening, dat zij voorstelden de daarin beschreven diersoort *Loligo Bouyeri* te noemen. Ongelukkig is het niet uit te maken, of zij al dan niet identisch is met de soorten, die door STEENSTRUP onder de namen *Architeuthis dux* en *A. monachus* beschreven zijn.

In 1875 werd bij Baffin-eiland (Connemara) nabij de Iersche kust een groot koppootig weekdier drijvend gevonden. De visschers waren, toen zij het trachtten te vangen, genoodzaakt de armen een voor een af te snijden; zij konden alleen den kop, gedeelten van de kortere armen en het grootste gedeelte van een grijpparm machtig worden. Eenige van deze deelen worden in het Natuurhistorisch Museum te Dublin bewaard. A. G. MOORE herkende het exemplaar, waarvan zij afkomstig zijn, als een vertegenwoordiger van de soort *Architeuthis dux*. De kleine armen waren, volgens de berichten der visschers, 10 à 17, de grijpparmen 30 Engelsche voeten lang. Een mededeeling hierover komt voor in *The Academy* van 7 Oct. 1876.

In het laatst verlopen twaalfal jaren zijn vooral op de westkust van Noord-Amerika buitengewoon belangrijke ontdekkingen van soortgelijke aard als de reeds genoemde door erkende deskundigen ge-

daan. De eerste van deze ontdekkingen geschiedde onder de volgende omstandigheden:

Den 26sten October 1873, terwijl twee visschers van St. John (New-Foundland) op de vischvangst waren voorbij het oostelijk gedeelte van Great-Belle-Island (Conception-Bay), bespeurden zij op korten afstand een donker gekleurde, vormelooze massa, die in het water dreef. Zij meenden een baal met goederen te zullen vinden, misschien een deel van de lading van een vaartuig, dat schipbreuk had geleden. Een kostbare vondst verwachtend roeiden zij er heen. Toen nu één der visschers de donkere massa met den boothaak naar zich toe wilde halen, opende zij zich plotseling als een ontzettend groote parapluie. Twee schrikwekkend uitpuilende, groene oogen van zeer grooten omvang, die blijkbaar woedend op de aanranders gericht waren, werden zichtbaar. Een groote snavel, welke op dien van een papegaai geleek, werd woest en dreigend geopend. De visschers waren door deze onverwachte ontmoeting zoo ontsteld, dat zij een oogenblik als verlamd waren van schrik. Voordat zij hunne tegenwoordigheid van geest genoeg herkregen hadden om pogingen tot vluchten te doen, schoot het monster verscheidene lijkkeurige, lange armen uit, die de boot trachtten te bereiken, blijkbaar om deze in hunne kronkelingen te omvatten. Twee der armen troffen het vaartuig; de langste reikte er over heen, en stak nog aan den anderen kant uit. Op dat oogenblik bekwam één der mannen, met name THEOPHILUS PICOT, gelukkig van zijn schrik, en, een bijl grijpend, die zich toevallig in de boot bevond, slaagde hij er in, met wanhopige krachtsinspanning, de beide armen af te hakken. Toen het dier op deze wijze verminkt was, gaf het den strijd op en zwom achteruit. Weldra verdween het onder den waterspiegel, na vooraf het water verduisterd te hebben met een inktkleurig uitwerpsel.

De afgehouden armen bleven als tropeeën van deze vreeselijke ontmoeting in de boot achter en werden naar St. John gebracht. Door tusschenkomst van Rev. Mr. HARVEY bleef de grootste van de beide armen voor het museum gespaard; ongelukkig was de kortste reeds verloren gegaan, voordat de waarde er van den eigenaar bekend was geworden. De genoemde geestelijke heeft het eerst het buit gemaakte lichaamsdeel onderzocht en beschreven; het was niet minder dan 19 voet lang; een groot stuk, naar schatting ongeveer 6 voet lang, was reeds vernietigd, voordat mr. HARVEY tusschen beide had kunnen komen. Bovendien was, volgens het zeggen van de beide visschers,

een stuk van minstens 10 voet lengte aan het lichaam van het dier blijven zitten. De geheele lengte van den grijp-arm bedroeg dus naar alle waarschijnlijkheid weinig minder dan 40 voet.

Uit de door HARVEY gegeven beschrijving van dit voorwerp blijkt ten duidelijkste de juistheid van zijne meening, dat het een der beide grijp-armen van een zeer grooten calmar is. Deze beschrijving luidt aldus:

»De arm is licht vleeschkleurig, geheel kraakbeenig, taai en buigzaam als leder en zeer stevig. Hij heeft een omtrek van slechts $8\frac{1}{2}$ cM., behalve aan het vrije uiteinde, waar hij zich als een roerriem verbreedt tot 15 cM., om daarna in een tamelijk fijne spits uit te loopen. De binnenste oppervlakte van dit breede uiteinde is tot aan den top met zuignappen bedekt. Aan de uiterste punt bevindt zich een groep van kleine zuignappen met fijne, scherpe tanden aan den rand; dwars over iedere zuignap strekt zich een vlies uit; er zijn ongeveer 70 van deze zuignappen. Daarop volgen twee reeksen van zeer wijde zuignappen; de beweegbare schijf van ieder dezer organen heeft een middellijn van 32 mM.; de kraakbeenige randring is niet getand; hun aantal is 24. Hierop volgt een andere groep van zuignappen met getande randen, overeenkomende met de eerstgenoemden, ten getale van ongeveer 50. Langs de binnenzijde zijn bovendien nog 40 kleine zuignappen verstrooid; zoodat de arm in 't geheel 180 zuignappen draagt.»

Naar het schijnt, zijn de visschers gedurende den strijd met het zeemonster te verschrikt geweest om de afmetingen van het lichaam van hun vijand met eenige juistheid te kunnen schatten. Zij zeggen, dat het niet minder dan 60 voet lang was. Volgens een latere opmerking van prof. VERRILL bedoelen zij hiermede vermoedelijk de totale lengte van het dier, de grijp-armen medegerekend, zoodat er 20 voet voor de lengte van 't eigenlijke lichaam overblijft. Het deel van den korteren arm, dat gedurende den strijd eveneens werd afgehouden, doch later verloren ging, had, volgens het getuigenis der visschers, een lengte van 6 voet (1.83 M.) en een middellijn van 10 duim (25 cM.).

Een tweede inktvisch van iets geringeren omvang werd kort daarna (in Nov. 1873) door drie visschers gevangen in een haringnet; dit gebeurde in de Logie-Bay op nagenoeg 3 mijlen afstand van St. John. Toen de geweldige armen verward geraakt waren in de plooiën van het net, was het dier nagenoeg buiten staat om weerstand te bieden. Toch werden de vereende krachten van de drie visschers vereischt,

om het ten slotte te overmeesteren. Eerst nadat zij het monster den kop hadden afgehouden, konden zij bezit nemen van hunne prooi. Het geheele dier werd naar St. John overgebracht en daar gefotografeerd. Met goed gevolg werden maatregelen genomen om het voor bederf te bewaren. Het lichaam was 8 voet (2.45 M.) lang en had een omvang van 5 voet (ruim 1.5 M.); de twee grijparmen waren 24 voet (7.3 M.) en de 8 kortere armen ieder 6 voet (1.83 M.) lang. De vreeselijke, hoornachtige snavel, op dien van een papegaai gelijkend, heeft den omvang van een mansvuist; de vliezige kussens, waarop de uitpuilende oogen rusten, hebben een middellijn van ruim 1 dM. De beschrijving en de afbeeldingen, die van dit dier gemaakt zijn, laten niet den minsten twijfel bestaan, dat het een kleiner exemplaar is van de soort, waarvan eenige weken vroeger één afzonderlijke grijparm verkregen was. Deze vondst was echter in zoover van veel grooter belang, dat zij de onderzoekers voor 't eerst in staat stelde, een volledige beschrijving van één dezer zeemonsters te geven.

Uit de berichten van Rev. Mr. GABRIEL, medegedeeld door Rev. Mr. HARVEY, bleek verder, dat in den winter van 1870/71 twee reusachtige inktvisschen op het strand geworpen werden bij Lamaline aan de zuidkust van New-Foundland. Deze dieren waren respectievelijk 40 en 47 voet lang. In 1873 strandde er daar zelfs een, welks totale lengte 80 voet bedroeg.

In een zeer merkwaardig opstel, voorkomende in SILLIMAN's *American Journal of Science and Arts* en overgedrukt in *the Annals and Magazine of Natural History* van Maart 1874, deelt prof. VERRILL van New-Haven (Vereenigde Staten van Noord-Amerika), behalve de zooeven genoemde gevallen, authentieke berichten mede van nog drie soortgelijke zeemonsters, die op de kust van New-Foundland waargenomen zijn. Een van deze werd in Oct. 1871 drijvend, vermoedelijk dood, aangetroffen bij de Great Banks door kapitein CAMPBELL van den schoener *B. D. Huskins*, thuis behoorend in Gloucester (Massachusetts). Het werd aan boord geheschen en een deel ervan werd als lokaas bij de vischvangst gebruikt. Het lichaam van dit exemplaar was, naar gezegd werd, 15 voet lang; de overblijfselen van de zeer verminkte armen werden geschat op een lengte van 9 à 10 voet. De snavel werd geschonken aan het *Smithsonian Institution*, en is door prof. VERRILL beschreven. Prof. STEENSTRUP te Kopenhagen, die door een photographie met dezen snavel kennis maakte, is van oordeel, dat hij zou kunnen behooren tot den thans nog zeer onvolledig bekenden

vorm, die de kusten van Noord-Europa bewoont, en dien hij *Architeuthis monachus* heeft genoemd.

Een ander exemplaar, waarvan prof. VERRILL melding maakt, is levend gevonden in ondiep water te Combes-Cove. De lengte van het lichaam bedroeg hier 10 voet; die van de armen 6 voet, terwijl de grijparmen niet minder dan 42 voet lang waren.

In 't zelfde opstel worden een paar kaken en twee zuignappen beschreven, die in het *Smithsonian Institution* bewaard worden en aan deze inrichting geschonken zijn door the Rev. A. MUNN. Deze voorwerpen zijn afkomstig van een exemplaar, dat in de Bonavista-Bay aanlandde en een totale lengte van 32 voet had. De beide laatstgenoemde exemplaren en dat, waarvan de hierboven vermelde, groote grijp-arm afkomstig is, die in 't museum te St. John voorkomt, worden door prof. VERRILL als identisch beschouwd met STEENSTRUPS *Architeuthis dux*.

In een ander opstel, waarvan een referaat voortkomt in *the Academy* van 30 Oct. 1875 (p. 459), somt prof. VERRILL, behalve de reeds beschreven gevallen, nog eenige andere waarnemingen op van reusachtige cephalopoden aan de oostkust van Noord-Amerika, waardoor het geheele aantal exemplaren der daar opgemerkte en tot deze diergroep behorende zeemonsters tot 13 klimt. Drie van deze behooren tot een soort, die door VERRILL *Architeuthis princeps* wordt genoemd. Hiervan zijn twee van de New-Foundlandsche banken afkomstig: lichaamslengte ongeveer 15, lengte van de grijparmen 26 voet. De kaken van het derde individu, gevonden in de maag van een cachelot, toonen aan, dat haar bezitter een lichaamslengte van niet minder dan 19 voet gehad moet hebben.

Ook van reusachtige inktvisschen in de zeeën van 't zuidelijke half-rond zijn in den laatsten tijd waarnemingen bekend geworden. T. W. KIRK bericht in de *Transactions of the New-Zealand Institute*, Vol. XIV (overgenomen in *Nature*, 28 Sept. 1882, p. 542) het vinden van een reusachtigen *Architeuthis*, die door hem *A. Verrillii* werd genoemd. Het dier was gestrand in Island-Bay, Cookstreet, Nieuw-Zeeland, in Juni 1880, en leefde nog, toen het gevonden werd. De beide grijparmen waren 25 voet lang, met aan weerskanten 15 op één rij geplaatste zuignappen en een middelrij van 19 dergelijke organen. De 8 kleinere armen hadden een lengte van ruim 11 voet en een breedte van $7\frac{1}{2}$ duim; het hen verbindende vlies was 11 duim breed. De omtrek van den kop bedroeg 4 voet 3 duim. De middellijn der oogen was 5 duim in de eene en 4 duim in de andere richting. Het lichaam,

welks grootste omtrek 9 voet 2 duim bedroeg, was 7 voet 6 duim lang.

Een tweede inktvisch, eveneens in de Cooks-sstraat gevonden, miste een groot deel der vangvarmen, die blijkbaar afgescheurd waren. Zijn lichaam had een lengte van 9 voet 2 duim; het was nagenoeg rolrond, doch in 't midden iets dikker. De lengte van den kop bedroeg bijna 2 voet, die van de korte armen 4 voet 3 duim. De zuignappen waren geplaatst op twee gelijke rijen, en ieder voorzien van een hoornring met 40 à 60 gekromde tanden. De vin aan 't achtereinde van 't lichaam was radvormig. De rugplaat had een lengte van 6 voet 3 duim. KIRK meent, dat dit dier bij geen der thans bekende geslachten van cephalopoden ingelijfd kan worden. Hij beschouwt het als den vertegenwoordiger van een soort van een nieuw geslacht, waaraan hij den naam van *Steenstrupia Stockei* heeft gegeven.

Dat de vrees, die de koraal- en parelvischers voor de inktvischen toonen, niet geheel ongegrond is, — dat deze dieren werkelijk menschen kunnen grijpen en omstrengelen met hunné lange, met zuignappen en klauwen gewapende armen, — schijnt te blijken uit de volgende berichten:

Een zeer groote cephalopode, die op een *Loligo* geleek, viel bij het dorp Kononoti in Japan een boot aan (*Nature*, 5 Juni 1873). Na een langdurig gevecht slaagden de bootslieden er in het dier te dooden. Het werd ten toon gesteld in een huis bij den tempel te Asakan; het was 16 voet lang; de armen hadden een lengte van bijna 5 voet.

Een tweede bericht van dergelijken aard komt voor in APPLETON'S *American Journal of Science and Art* (31 Januari 1873): Een *Octopus* viel een duiker aan, terwijl deze werkte in 't wrak van een stoomboot, die bij de kust van Florida gezonken was. De man, een pootige Ier, was als 't ware verlamd door de omstrengeling van den achtvoet; het was hem, om zijn eigen woorden te gebruiken, alsof zijn duikerspak, zoowel als hij zelf, tot moes werden gedrukt. Naar het schijnt, was men er juist aan toe hem weer naar boven te halen; anders zou het monster hem gedood hebben, want hij was zoo omstrengeld, dat hij geen enkel deel van zijn lichaam bewegen kon. Toen hij in 't schip getrokken was, waaruit men hem had neergelaten, en eindelijk bevrijd was van zijn vijand, viel hij in zwijm. De manschappen grepen het dier bij een der armen en trachtten het op deze wijze los te rukken; zij waren echter niet in staat het

aanhechtingsvermogen van één zuignap te overwinnen. Zij slaagden er eerst in het dier tot loslaten te nopen, toen zij het een hevigen slag op den romp hadden toegebracht. Van den romp wordt gezegd, dat hij als een opgeblazen zak boven de oogen zich verhief. De oogen puilden uit als die van een kreeft en glinsterden als kolen vuur, zoodat de geheele verschijning wel in staat was iemand schrik aan te jagen.

In *Nature* (8 Nov. 1877) komt een derde berichtje voor, ontleend aan een Amerikaansch blad (*the Weekly Oregonian* van 6 October 1877) en ondertekend: H. N. MASELAY. Hierin wordt melding gemaakt van een Indiaansche vrouw, die in de armen van een reusachtigen *Octopus* verdronken werd gevonden.

Een andere dergelijke gebeurtenis met minder tragische ontknooping wordt met de eigen woorden van het slachtoffer medegedeeld in de *Melbourne Argus* en is overgenomen in de *Scientific American* van 21 Februari 1880. Een vertaling van dit bericht komt voor in het *Album der Natuur*, jaargang 1881, p. 163.

Al ware ook de authenticiteit van eenige der laatstgenoemde verhalen niet boven allen twijfel verheven, toch zal men m. i. zelfs na de nauwkeurigste schifting van de mededeelingen, die hier besproken zijn, tot de overtuiging geraken, dat op 't veilige pad der feiten niet zelden verschijnselen waargenomen worden, die in vreeselijkheid de vreemdsoortigste phantasiën van den dichter evenaren, zoo niet overtreffen.

Leeuwarden, 1885.